

2023-05-04
S2023/01608 (delvis)

Socialdepartementet

Socialstyrelsen
106 30 Stockholm

Uppdrag att stödja och stimulera barnhälsovårdens förebyggande arbete med hembesöksprogram

Regeringens beslut

Regeringen ger Socialstyrelsen i uppdrag att stödja och stimulera barnhälsovårdens arbete med bl.a. utökade hembesöksprogram bland yngre barn bosatta och folkbokförda i Sverige.

Socialstyrelsen ska:

- Fördela medel till regioner under 2023 för att i samverkan med kommuner förbereda utökade hembesöksprogram inom områden med socioekonomiska utmaningar.
- Stödja regioner och kommuner i arbetet med att införa eller utveckla utökade hembesöksprogram.
- Ta fram ett förslag på modell för att långsiktigt följa upp hur regionerna implementerar utökade hembesöksprogram i samverkan med kommuner, med stöd av relevanta indikatorer.
- Utredda förutsättningarna för och föreslå hur barns språkkunskaper och språkutveckling i det svenska språket kan följas upp inom ramen för barnhälsovården eller annan lämplig aktör samt utreda och föreslå hur stödbehov kan tillgodoses.
- Ta fram ett förslag på en förordning om bidrag för verksamheter som genomför utökade hembesöksprogram som inbegriper främjande av språkutveckling i det svenska språket. Förordningsförslaget avses ligga till grund för fördelningen av medel till regioner och kommuner för 2025 och framåt.

Socialstyrelsen ska när uppdraget utförs inhämta synpunkter från berörda huvudmän och professionsorganisationer samt Sveriges Kommuner och

Regioner (SKR). Socialstyrelsen ska i tillämpliga delar inhämta och beakta synpunkter från Statens skolverk.

Socialstyrelsen ska senast den 31 mars 2024 och den 31 maj 2024, senast den 31 maj 2025 och den 31 maj 2026, lämna en delredovisning av uppdraget till Regeringskansliet (Socialdepartementet). I delredovisningen i mars 2024 ska förslaget till förordning om bidrag för verksamheter som genomför utökade hembesöksprogram ingå. I delredovisningen i maj 2024 ska bidrag till regionerna och uppdraget att utreda förutsättningarna för att följa upp språkutveckling inom barnhälsovården eller annan lämplig aktör ingå.

Socialstyrelsen ska senast den 31 maj 2027 lämna en slutredovisning av uppdraget till Regeringskansliet (Socialdepartementet). Förslag som lämnas i del- och slutredovisningen ska vara ändamålsenliga och kostnadseffektiva och rymmas inom befintliga ekonomiska ramar. Kostnadsberäkningar för att genomföra förslagen ska anges i redovisningarna. Hänsyn ska tas till berörda myndigheters och regionernas samlade administrativa börda.

För uppdraget får Socialstyrelsen under 2023 använda 50 000 000 kronor som ska redovisas mot det under utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg för budgetåret 2023 uppförda anslaget 1.6 Bidrag till folkhälsa och sjukvård, anslagsposten 22 Nationellt hembesöksprogram. Av dessa medel får 42 000 000 kronor betalas ut till regionerna och 8 000 000 kronor användas för Socialstyrelsens kostnader för administration och uppföljning i samband med uppdraget.

Medlen betalas ut engångsvis efter rekvisition till Kammarkollegiet senast den 1 december 2023.

Medel som inte har använts för avsett ändamål ska återbetalas senast den 31 mars 2024 till Kammarkollegiet. Vid samma tidpunkt ska en ekonomisk redovisning av använda medel lämnas till Kammarkollegiet.

Redovisning, rekvisition och återbetalning ska hänvisa till diarienumret för detta beslut.

Medel till regionerna

Medel till regionerna betalas ut engångsvis efter rekvisition ställd till Socialstyrelsen senast vid det datum som Socialstyrelsen bestämmer. Medel ska fördelas med utgångspunkt från områden med socioekonomiska utmaningar

enligt den indelning som Statistiska centralbyrån (SCB) redovisar. Medel som inte har rekvirerats inom denna tid får fördelas till de regioner som har angett till Socialstyrelsen att de önskar att ta del av medlen.

Medel som inte har förbrukats eller inte har använts för avsett ändamål ska återbetalas till Socialstyrelsen senast vid det datum som Socialstyrelsen bestämmer.

Om bidraget används inom verksamheter där regionen har samarbete med kommuner bör dessa ha möjlighet att ta del av bidraget som avser sådan verksamhet.

Socialstyrelsen får inom ramen för ändamålet besluta att förena beslut om bidrag med ytterligare villkor.

Ärendet

Regeringen har i budgetpropositionen för 2023 aviserat en satsning för att bland annat stärka och vidareutveckla hembesöksprogram inom BVC. För satsningen avsätter regeringen 50 miljoner kronor för 2023 och beräknar att avsätta ytterligare 100 miljoner kronor för 2024 och 200 miljoner kronor årligen fr.o.m. 2025.

Barn har rätt till bästa möjliga hälsa och tillgång till en personcentrerad hälso- och sjukvård och rehabilitering. Att ge varje barn en bra start i livet är av stor betydelse för att minska ojämlikhet i hälsa över livsförloppet och minska hälsoklyftorna i befolkningen. Faktorer under såväl fosterlivet som barndomen kan påverka hälsan tidigt såväl som senare i livet. Tidiga insatser i hälso- och sjukvården med syfte att främja hälsa och skapa goda levnadsvanor är därmed viktiga för att lägga grunden för en god hälsa.

Den svenska barn- och ungdomshälsovården behöver bli mer sammanhållen och genomföra fler förebyggande och hälsofrämjande insatser. Hälso- och sjukvårdens kunskaper och kompetens om hälsofrämjande arbete behöver säkerställas och teamarbete mellan olika kompetenser inom hälso- och sjukvården stödjas.

Uppföljningen av barns och ungas hälsa och verksamhet inom barn- och ungdomshälsovården behöver förbättras. Särskilda insatser behöver vidtas för att öka samhällets kontaktyta i förhållande till yngre barn och deras familjer i områden med socioekonomiska utmaningar. En viktig del i arbetet

är en ökad samverkan mellan centrala aktörer såsom barnvårdscentraler (BVC), tandvård, socialtjänst och förskola.

Socialstyrelsen har sedan tidigare regeringens uppdrag att genomföra en pilotverksamhet för barnhälsovård för att stärka förutsättningarna för en god och jämlik hälsa bland barn (S2019/00910). Syftet med pilotverksamheten är att ta fram en metod för genomförandet av utökade hembesöksprogram som är baserad på evidens eller beprövad erfarenhet, och ska särskilt främja en god psykiska hälsa hos barn. Pilotverksamheterna påbörjades 2020 och ska pågå till och med 2023. Pilotverksamheterna utvärderas av en oberoende aktör under arbetets gång. Utvärderingen ska särskilt fokusera på om utökade hembesöksprogram kan vara en effektiv metod för att förbättra hälsan hos barn i socioekonomiskt utsatta grupper och barn som utifrån kända riskfaktorer löper en förhöjd risk att utvecklas ogynnsamt. Uppdraget ska slutredovisas senast den 1 juni 2026.

Hembesöksprogram har också uppmärksammats inom internationell forskning som en våldspreventiv åtgärd med stor potential samt lyfts av WHO och FN:s kommitté för barnets rättigheter (barnrättskommittén) som en viktig åtgärd för att upptäcka och förebygga våld mot barn.

I skollagen (2010:800) finns det bestämmelser som har det övergripande syftet att öka deltagandet i förskolan (8 kap. 12 a och 14 a–14 c §§). Bestämmelserna, som trädde i kraft den 1 juli 2022 innebär bl.a. att kommuner ska bedriva uppsökande verksamhet gentemot vårdnadshavare till barn som inte är inskrivna i förskolan och informera om förskolans syfte och barnets rätt till förskola. Kommuner ska även, enligt de nya bestämmelserna, erbjuda en plats i förskolan till barn i familjer som har bott i Sverige kort tid och sträva efter att ge ett sådant erbjudande till andra barn som har behov av förskola för en bättre språkutveckling i svenska utan att något önskemål om förskola har anmälts av barnets vårdnadshavare.

Regeringen har även den 16 mars 2023, för statens räkning, ingått en överenskommelse med SKR om öppen förskola för att öka utrikes födda kvinnors inträde på arbetsmarknaden 2023–2025 (A2023/00122). Inom ramen för överenskommelsen avser SKR att stärka kommuners och andra samverkansaktörers varaktiga förmåga att erbjuda lämpliga insatser med öppen förskola som arena. Det handlar bl.a. om insatser för språkutveckling

i svenska och samhällsorientering som i sin tur kan leda till att fler barn börjar i förskolan och ett mer jämställt uttag av föräldraledighet.

Mot bakgrund av ovan och i enlighet med Tidöavtalet har regeringen och Sverigedemokraterna enats om att öka samhällets kontaktyta i förhållande till små barn och deras familjer i utsatta områden. Inom ramen för insatserna ska bl.a. utökade program hos BVC och obligatorisk språkscreening på BVC genomföras. Satsningarna syftar till att stärka förutsättningarna för en god och jämlik hälsa bland barn samt till integrationsmöjligheter, med särskild fokus på barn i utsatta områden.

Närmare om uppdraget

I uppdraget ingår att fördela medel till regioner för att i samverkan med kommuner införa eller utveckla utökade hembesöksprogram även under 2024.

Förslaget till en förordning om bidrag för verksamheter som genomför hembesöksprogram ska utformas på ett sådant sätt att det säkerställs att bidrag enligt förordningen kommer berörda verksamheter till del. Fördelningen av medel till regionerna ska utgå från områdestyp 1 och 2 enligt den socioekonomiska indelning som SCB redovisar.

För att främja fysisk, psykisk och social hälsa men även förebygga och upptäcka våld bör information om samhällets stödinsatser säkerställas så att fler som är bosatta och folkbokförda, vid behov, får möjlighet att ta del av till exempel föräldraskapsstöd, tandvård, hälsouppföljning inom BVC den öppna förskola och avgiftsfri förskola samt insatser för att utveckla kunskaper i det svenska språket. Inom ramen för hembesöksprogram bör det informeras om de nya bestämmelserna i skollagen som har till övergripande syfte att öka deltagandet i förskolan. Socialstyrelsen ska stödja tillämpningen av kunskapsbaserade metoder i syfte att följa upp barns hälsa och hemförhållanden, inklusive risken för omsorgssvikt och våldsutsatthet, i anslutning till hembesök.

Socialstyrelsens erfarenheter från det pågående uppdraget med pilotverksamheter i regioner och kommuner bör vara vägledande för genomförandet av det nya uppdraget. Det är även viktigt att Socialstyrelsen samordnar genomförandet av uppdraget med andra relevanta uppdrag som myndigheten har. Det gäller i första hand uppdraget att genomföra en kartläggning och analys

av familjecentraler och andra liknande verksamheter (S2022/03076) och uppdraget att ta fram ett medicinskt basprogram för mödrahälsovården (S2021/05135).

Socialstyrelsen ska även utreda förutsättningarna för och ta fram förslag om uppföljning av barns kunskaper i det svenska språket inom ramen för barnhälsovården. Kunskaper i det svenska språket är en förutsättning för barnets möjligheter att utvecklas, kommunicera och göra sig förstådd. Goda kunskaper i svenska bidrar också till barnets integration i det svenska samhället och är viktigt för att klara skolan.

Regeringen beräknar att avsätta medel för uppdraget för 2024, 2025 och 2026 under förutsättning att riksdagen anvisat medel för det aktuella anslaget.

På regeringens vägnar

Jakob Forssmed

Klara Granat

Kopia till

Statsrådsberedningen/Internrevisionen
Statsrådsberedningen/SAM
Finansdepartementet/BA, OFA K
Regeringskansliets förvaltningsavdelning/Ek
Kammarkollegiet
Sveriges Kommuner och Regioner